

Wisdom Natură

JURNAL

pentru PESHINDIREA MIȚINCULETORŢ NATŢRAJE III ESAKTE, ÎN TOATE KLASELE.

Pediyeatş

de

Profesor Doctor Iuliu Barash.

№ 3. (Anul ală dsoiaca) Bşkşpentî. Ianşapie 15, 1857.

Koşpinderea: Mareş moartş, Animăşăş Li: saş lenemăşăş. Forşăş centralăş în şinşăş şăşmintşăşăş, Komşnikarişni şitişingişieş mişăş.

Mareş moartş.

Între obiectele kşrioase şi vestite pe faşă şăşmintşăşăş, este şi mareş moartş, saş lakşă d'Asfaaşăş din Palestina. Eleniş şi Romaniş vorşeaş kş şniş felş de şnaimş de aşeaş mare, kare omoarş pe toşăş kişăş se anşonie de dinsa. Araşăş aş şniş şroverşăş kare zice: şine işbeşte viaşă sa, şăş fie deşapte de mareş moartş! Darş istoriografii Israelişăş, mai kş seamş vestitşăş istorikş şi şeneralş israeliteanş anşme Josephus Flavius, zice deşpre aşeaş mare: şăş şmaş kş nişăş şniş neşte şăş poate şăş şrişaskş. Într'insa, dar nişăş o paşşre şăş şboarş în aerş pe şşprafaya sa; kş şniş omş poate şăş se şăşimşbe kş şişoa-

şele pe aşeaş mare şi şăş şăş kazş kosş, dar neste şşşinş timşăş este în şerikoşăş de moarte, din kaza aerşăş ştrikaşăş şe domneşte akolo.

Dar şentşre şoiş, aşeaş mare are şniş întepesş mare, kândş ne adşcemş aminte de vestiteşăş Bişăşieş (şenezş XIX), şnde zice, kş s'a întimşiat akolo kş miş de ani înainte, o mare katastroşăş fizikş, kare a dşşrimaşăş oraşele Sodomă, Gomora şi inkş aate treş oraşele, înşroşnişăş pe toşăş lokşitorii şăş şşinşele lorş, şi pe şşimş s'a formatş akolo o mare (mareş moartş) în lokşăş şşkatşăşăş de mai nainte. Aşăş darş mareş moartş este şniş arşşmentşăş şentşre istoria şarkş.

Dintr'aceste împrejurări, marea moartă este un obiect de curiozitate la toți oamenii de știință, călătorii în Orient; însă greutatea și periculozitatea, care e combinată o călătorie către această locă străbătută și petrusă de toate locuitorii rămâne, aș căutăți că, puținii călătorii aș călăzită să viziteze marea moartă. Celălăt dăne șrme călătoră ce a vizitată această mare, nainte călă-va ană, este akademikă domnă Saulci. În șrme să (voyage autour de la mer morte) descrie toate greșdile și pericolele ce a întâmpinată în această călătorie. Dară notițele cele mai esakte despre această subiectă interesantă, le cătimă într'ună raportă ală D-lui Boussingault către academia din Franța, de la 30 Iunie trecută. Eată că kopiemă aici punctele cele mai interesante din această raportă.

Marea moartă, zice D. Boussingault, are nămirea această din căzra că, ana ei este atită de șrpată, în cătă nemții nă notă să trăiască într'insa, dară se nămeste și lakă asfaltică să asfaltită, fiind—că din timpă în timpă, se căsemte pe șrpața sa mălăime de băcălă de asfaltă, ună felă de șmală să de păcără, solidă și tare ca niatra. Pozițiunea sa arată o cărkonstanță foarte remarcabilă, adică se află într'o vale atită de adăncă în cătă nivelă mărei moarte este că 400 de metri mai josă, de cătă nivelă mărei Mediterane și ală Oceană. Că dreptă căvintă zice Humboldt: aici avemă ună fenomenă că totă estraordinară, adică: că ună locă ana de intensă (30 mile mălăime și 6 mălăime) și nămai 60 de mile geografice depărtată de mare, să fie aproape că 1000 de mălăime mai josă de cătă nivelă mărei! Păcălă Iordană să vară în această mare.

În căpsălă acestă secolă, mai mălă călătoră aș vizitată marea moartă, ună aș și căcălă acolo черчетă de sonăă (șrpe a mășșra adăncimea ei), s. e. Irlandeză Cottigan, în ană 1835, întâpindă prin Iordană în această mare, într'o căntre, unde a rămasă căncă zăle șrpe a fache felăpimi de sonăă a fostă atakată acolo d'o boală mortală și îndată dăne ce s'a întorsă din această călătorie la Ierusalimă, a și căpită.— În ană 1837 aș încerkată D-nii Moor și Beek, a fache din năș черчетă

într'o căntre pe marea moartă; dar și această aș fostă prină d'o osteneală și d'o pătimă ana de grea în cătă aș fostă silă și părăși această lăcrare.

În ană 1847, s'a căcălă o năș încerkare pentru sădălă mărei moarte, dar ș'această încerkare s'a terminată că moartea a călă ce a întâpiniș'o, adică, a lokotenentă Molyneux, oficeră din marina franceză. Elă a căpită de tifă (lingoare), dăne ce a rămasă căte-va zăle în căntre n'această mare.

O esnedăne navală; kompă de lokotenentă Lynx și de 20 matroză din marina Stateloră unite din America, a fostă mai felăită; căci ea a pătită mălă timpă pe marea moartă; a căcălă acolo felăpimi de sonăă și alte observațiă fizice și geometrice, și că toate acestea nimă dintr'inaș n'ăș căpită. Eată că esnemă aici nimă observațiă foarte interesante, lăate din notițele nămită oficeră americană.

La 18 Aprilie 1847, a întâtă această espedăne navală prin găra Iordană în marea moartă, în dăoe căntre de felă. Marea această era atăncă ana de întâpătată, în cătă arăca vală mălă peste matroză și aceste vală eraș atită de șrpată și de tapă, în cătă ardeaș băzăle și okă marinăloră. Dară pe căndă această șrpată se șrma pe șrpața mărei, n'impredă această acestă kanză șrpată și întâpătată că era mai puțină amerindătoră; căci marea moartă e încopărată de măncă negri și roi, cără vră șrme de vegetăăne și dăne koastele loră cără rășă că ană șpăcate, avăndă o odoare de păcăoasă foarte nășfelă. Dăne căte-va ore, zăle Lynx, marea s'a liniștită și atăncă pe amă pătată încpedă, că Arăniă aș dăntate căndă zăcă: căndă marea moartă e în liniște, se înfăcășează ca plăvălă tonită.

La 20 Aprilie dimineața aeră aș avea o temperatură de 27° centigrade; șrpața mărei era netedă și mălăoare ca o oglă. La 10 ore nainte de amiază-zi, termometră arăta în șmără gradă 31° cent. Șera între ora 8 și 9 căndă a întăkată, marea era akopăită că mălă mare, șrma valăloră măcea și măcea ca dărmărele, stăncă negre și grămezăle de lemnă păpede ce eraș pe dăncăle, eraș învelite într'o mălă fantastă și încpăoare. Dar

În timpurile nougii s'a p'rsnindit' o odoare foarte tare de p'chioas', mi fiind—къ ана м'реї в sine n'are odoare de p'chioas', de aceea zice локотенентъ Lynx, ачеастъ odoare trebuie с'з провие дин б'лди ми дин извоареле къ апъ де п'chioas' каре инконц'ир' ачестъ mare. Ачестъ odoare a fost' sim'pibalъ тоатъ з'оа де ла 24 Aprilie; температуръ аеръл' се с'в'а ат'нч' ла 33° cent. fie—каре дин ної, контин'ъ officep'л' се л'пта к'о sim'p'ire d'osteneалъ ми сл'б'ич'не foarte mare. Ла 26 Aprilie ла 4 ore de dimineaцъ, температуръ ар'та 30°; в минст'ла ачеста не ам' аф'лат' л'нгъ м'нтеле де Ѧsdom'ъ, имprec'ир'л' к'р'в'а тоатъ цара ера devastat' ми дешепт'. По parte а м'реї се vedeа о к'им'не аконепитъ де к'лим' имense де sare, по parteа чеа—лалъ ера' ст'нч'иле neprod'кт'иве, де Моаб'ъ; в parteа meridional'ъ, се vedeа cap' k'им'nia де sare, vestit' nentp'ъ в'ъл'иле с'нц'е-roase, че а' ав'т' аколо Israilenii къ Моаб'itenii. Дар к'тре Норд'ъ з'нде marea ера invet'lit' инт'р'н'ъ н'ор'ъ роуиъ, се vedeа' p'nc'еле Sodom'ei ми Gomor'ei. Л'мина soap'л' ера ат'ла де mare, в к'т'ъ prod'cea д'ерепо де окуї ми ом'л' се sim'cea pes'f'ind' гр'е', ка к'нд' се аф'ла инт'р'н'ъ к'нт'ор'ъ. Ниц' о пас'тре н' се vedeа з'с'p'ind' в аер'ъ, ниц' з'н' nemto н' с'а п'т'л' deskonepi в ачест' ав'ис' с'р'ат' не каре п'л'atea ак'м' ам'ind'оз л'нт'иле noastre, не ачестъ mare vizаръ каре н' p'abd' в син'я с'з' ниц' о fiingъ vie.

Дар' в минст'л' ачеста, marinari' а' в'з'at' в дирек'ц'ивеа p'nc'елор' Sodom'ei ми Gomor'ei, ка о колоанъ де sare, ми не а ad'ss' aminte ачеа че з'че istorik'ъ Iosef'ъ, адекъ къ л'нгъ marea moart'ъ, се vede ми ак'м' о колоанъ де sare, desne каре tradig'ивеа з'че, къ провине дин коп'л'ъ societ' л'ї Lot'ъ, каре, neask'ал'ind' ord'ин'л' инд'ер'л' d'a н' се з'ita инд'ерт'ъ, indat' к'м' s'a з'itat'ъ, s'a ssim'bat' инт'о колоанъ де sare. Инс' воїац'иор'л' D. Saulci обсерв' къ, г'р'ъ м'л'те к'з'т'p' г'р'еште ч'не—ва ла ц'ерм'p'иле м'реї moarte н' о колоанъ, ч' н'нъ ла 200 колоане са' ч'ил'ndpi де sare, st'ind' pidikac'ї в s'ss' не k'им'н', д'нтре каре—ї н' п'тем' ми си н'г'р'ъ, каре este p'ymas' drent'ъ s'zvenip'ъ де ла femeia л'ї Lot'ъ, nepot'л' patriarx'л' Авраам'ъ.

Între ora 3 ми 4 д'нтъ amiaz'—zi, к'л'д'ра s'a г'к'z'т' аша де tape, в к'т'ъ термометр'л' ар'—та в з'м'бр' 39°! В'с'лаш'ї noutri ера' osteniц'ї; ам' desbarcat' ла partea meridional'ъ, ла лок'л' ч'ел' маї t'p'ist' каре ам' в'z'z'т' в л'ме. Nast'p'ї де ла хаїнеle noastre ера' fering'ї, пар—к'т' 'ї n'sese ч'не—ва в fork'. Ачестъ к'л'д'р' а k'p'esk'z'т' n'нъ ла ora 5, ат'нч'ї термометр'л' а ар'tat' 41°. Дар к'л'д'ра чеа маї mare, каре ам' обсерват' аколо, ера ла 8 Mai'ъ, к'ч'ї ат'нч'ї термометр'л' ар'та 43°! Ної не об'ч'н'isem' ат'нч'ї къ к'л'д'p'ї mar'ї, d'ачеа ла 27 Aprilie demineaца, fiind' о температур' де 28°, oamenii noutri се v'it'at' де f'p'ir'ъ. Ла 28 Aprilie к'тре seаръ, ам' konstatat' z'н' fenomen'ъ k'p'ios'ъ, адекъ: ам' ар'нк'at' z'н' кал' в mare ми ам' в'z'z'т'ъ, къ кал'л' ст' drent'ъ, ниц' н' се ineакъ, ниц' н' е ар'нк'at' афаръ. Дар афаръ d'astea, z'н' om'ъ каре де sine s'a ар'нк'at' в анъ, а p'ymas' ми ел' n'нъ ла nient' в анъ ми ана л'а d'inst' drent' в s'ss'ъ, г'р'ъ ка ел' с'з' факъ вp'о миш—каре, къ тоате ачестеа marea ера в ачест' лок' d'о ад'нч'иве де 194 age (k'ite 6 st'lnjen' age). П'rint' ачесте esperimente не ам' ink'peding'at' къ, nats'p'ail'ї ant'ic'ї авеа' drentate k'nd' z'чеа': къ в marea moart'ъ nimin' n' poate с'з' се inече.

Ачестъ espedig'иве, де ми n'a nep'rd'z'т' ниц' z'н' om' в пер'к'z'loasa еї к'л'z'top'ie не marea moart'ъ ми oamenii s'a'z' инт'ор'ъ с'z'p'tow'ї ла Beirut, инс' k'nd' а аж'ens' аколо, локотен'л' Dealo тол' а fost' ж'ert'fa ачестеї инт'ep'indep'ї temepare; ел' п'р'ла в sine s'z'm'ing'а z'neї p'atime mort'але, каре а л'ал'о ла marea moart'ъ ми indat' k'nd' а аж'ens' ла Beirut, а ми m'p'it'ъ.

Ана м'реї moarte а fost' analisat' де к'—тре z'н'ї kimist'ї ч'елеp'ї, каре а' g'z'sit' инт'insa н' n'smaї sare де mare ми ate s'z'p'p'ї minep'але neste m'z'sp'p'ъ, дар' ми ар'unt'ъ (к'л'ор'p'ъ d'ар'unt'ъ) ми Brom'ї в к'лим'ї mar'ї. П'rint' ачестеа, не p'stem' esplik'a ачеле че повестемте Pliniu k'nd' z'че: къ чеї ав'z'ї в Roma 'ми ad'v'ea' анъ дин marea moart'ъ, ка с'з' се skalde инт'insa, ка инт'о апъ vindek'toape де m'л'те natim'ї; к'ч'ї се vede къ Brom'л' че е коп'ins' в ачестъ анъ, каре esto z'н' p'emedi'ъ foarte p'терник'ъ, а prod'z's' ачесте efekte.

Еатъ че фаче admirabil'л' к'р'аци' м'їing'їfik'ъ, каре инсп'р'ъ воїац'ор'ї d'ак'м' де doping'a

ferbințe la deskoperiri noi, făr se se team de vr'z'nă perikolă. Eat' zikă kă, ačea-sta a fărăi se ridice vărăi misterioasă kare akoperă de mi de ani istoria mărăi moarte, a ačelăi lok' predstăvără mi mortăi intr'z'nă kolcu-ălă Palestină, unde sânt' rșinele orașilor kără-

date de patr-zeci de sekăi, unde e mormintăi znei lăme antice, z'nă mormintă estrapordinară prodășă print' o katastrofă asemenea estrapordinare a kărăi memorie a konserva'o Biblia; ačestă op' čelă: ma' antikă mi čelă ma' venera'ă la naționile čivilizate.

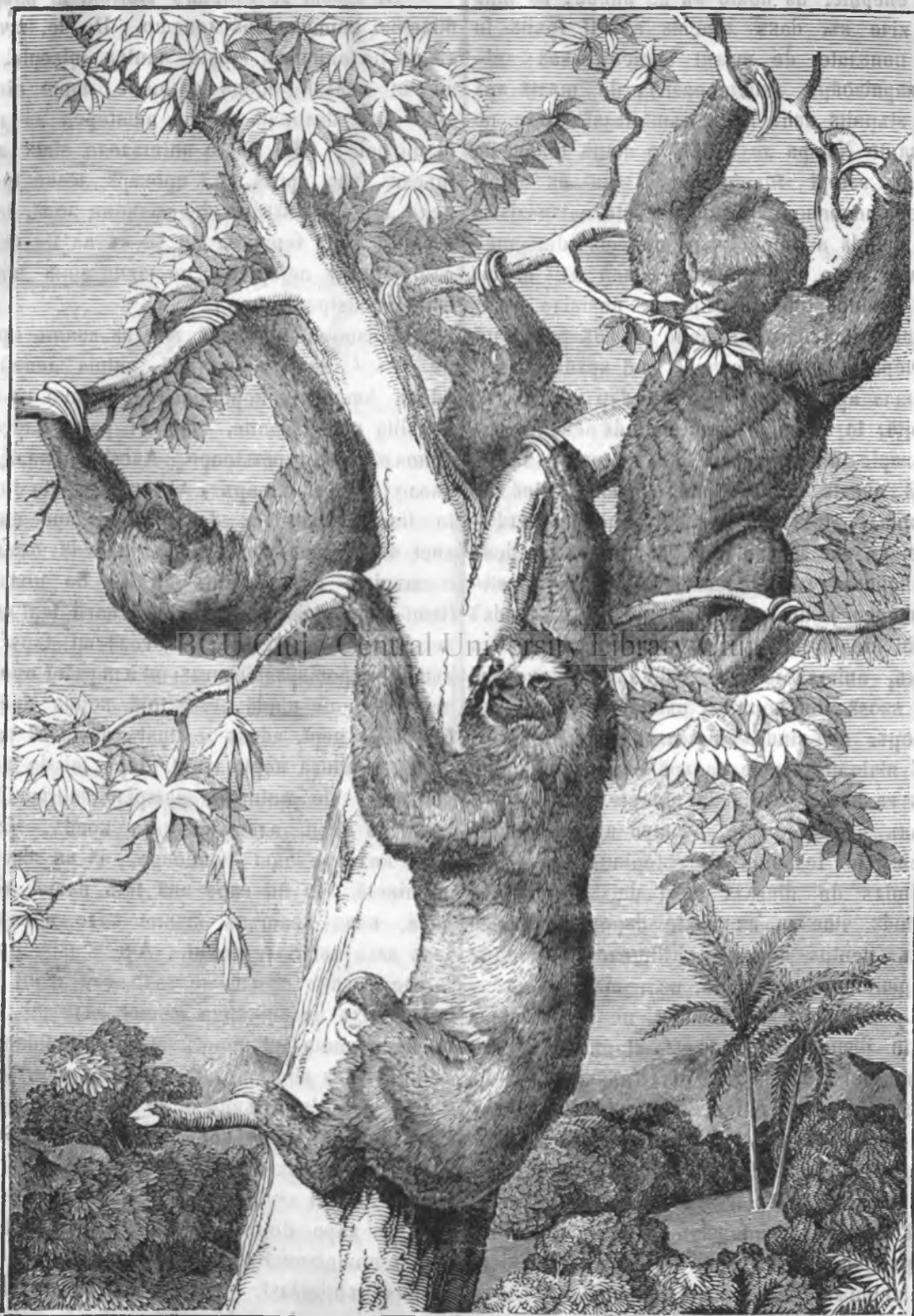
Анималăлă Ai: sađ lenешăлă.

Провербăлă ziche: esteriortală este inștal-toră; ačestă провербă e adevrăi nă nămai între oamenă, či mi între animale.

Điindă-se čine-va la animălă če prezintă alătrata fără, o se vază o mare asemănătră kă omă, o s' mi imăine kă animălă ačesta este mi eă indelentă, aktivă, intr'z'nă kăvintă, z'nă animălă sșperiortală; dară kămă va fi inștală prin esteriortală ačesta! În lok' d'z'nă animălă sșperiortală, avemă ači animălă čelă ma' derpadată, fiinga čea ma' mizerăvără če eăstă în pernălă animălă. Natăra, ziche Buffon, kare în toate kreăționile animale a arătă o perfekționă admirăvără în modăi formărei organelor, fărăndă-le konforme kă skopăi eăstingăi animălăi, ači din kontra, a arătă o mare imperfekționă în kreăționea ačestăi animălă; kăči toate organele sale sântă fărăte, nă spre a-ă zăra viăa mi a-ă o indăči, či din kontra a-ă o fače mizerăvără mi apăztoare pentră ačestă animălă nenorčită. Okăi s' sântă obkărăi mi nă vără bine zioa; maksimale (fărăčile) sale sântă așă de groase mi de grele, în kăi kă greă le poate mișka kă se mărăne; ničioarele 'i sântă așă de răză lămite de șeale, în kăi animălă abia se poate čine pe dănele mi în lok' de dečete bine desprăgite, are nămai kăte trei z'năi askăgite kare eă afără din mēlea ničiorăi mi kare impiedimă în opă če mi năi zăletă animălăi. Dint' ačeastă formaționă vičioasă (greșimă) a korăvără, rezămă o lenevire în toate mișkăriale, o stăniditate (prostie) mi keară o eăstingă plănă de dăpere mi de sșferinče. Ačestă animălă n' a priimă de la Natără niči o ară kă se se ačere, keară nă e în stare se fără kăndă lă atakă z'nă ală animălă; eă nă se băkără kă mără ale animale, kă se străvără đrăi inlinse, či în toată viăa lăi rărăne lămită

de lokă unde s' a năskă, de kare nă se deătrtează niči o dată; fiind-kă mișkăriale ačestăi animălă sântă inčete mi intr'z'nă modă nekpeztă de lenevire, de ačea a mi priimă nămireă sa de lenesh (tardigradus, Paresseux). S' mi imăine čine-va kă, ačestă animălă are treăsină d' o op' întreăgă kă se meară kale d'z'nă stănežă, zăle întrečă plănă se ačăză p'z'nă arboră, kă se mărăne fărăză, fiind-kă ačestă animălă kărăia lănșeute dinăi inčizivi (čietoră) čei de žošă, nă poate se mărăne kărăne, niči se năskă eără pe kămpă, či e silită a se nătră nămai de fărăze, kare le mărănkă foapte inčetă. În toate zălele netreče arăgăndă-se pe arboră, unde negăindă nimăkă de mărăkare, sșferă de foame; apoă kăndă aă ačăză sșsă pe vr' o ramără a z'nă arboră, rărăne akolo lăni întrečă plănă kăndă mărănkă čele ma' din žrăză rărăniče de fărăză. În totă timpălă ačesta, nă beă niči o ničătră de apă. Dăp' ačeastă, fiindă silită de foame, eără inčene kă mare osteneără a se mișka de la o ramără la ală, čea če čere la dănsă eărăni z'nă timpă de ma' mără zăle. Kăndă a mărăkă toate fărăzele arborăi, rărămăne mără zăle sșferindă de foame mi nektezindă a se mișka din lokă. Ma' pe žrăză fiindă silită d' o foame ferbințe a' mi kăsta nătrimentălă la z'nă ală arbor, eă preferă perikolă mōrăi pe lăngă osteneala mișkărei, de ačea în lok' d' a se pogoră žošă, z'nă lăkră če e foapte ostentoră pentră dănsă, se arănkă ma' bine kă totălă în žošă mi kade la ničioră arborăi. Kăndă nă mi a rărănič oasele kăzindă, kare se inšimă adese-opă (kăči ničioarele loră lenesh nă se petără inapoă în aktălă kăderei), atănuč inčene a se țipă din năoă la z'nă ală arboră mi eără zăbovenle lăni întrečă la ačeastă operaționă. Kă toate ačestă, animălă ačesta are z'nă instinktă d' a se arăgă

ne ori ce lucru, de aceea kind a nasa vine-va | prinsă, eia s'a arzuiaș foarte încetă p' buda
și buda mare în casa unde se afla unde veniș | ni a rmasă acolo ore întregi nemșkate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Анималъ Аі: саъ Ленеиъ ѳ. (*Bradypus tridactylus* L.)

Аиа дапъ еаș se teme d'a p'vinea жоșъ не | п'vintiъ, este esnșș ла мхлїи incmici. din ка-
п'vintiъ, ии аре d'pentate, кѳї kindъ ѳ жоșъ не | за кѳ, карнеа лѳї е бнш de minkape, de aceea

омзлѣ ми мзлте динтре анимале 'лѣ ронескѣ ми 'лѣ омоарѣ foarte лесне, пе кинд елѣ лисиндѣ'и ар-
ме ши енерѣе, нѣ поате сѣ се апере; ба инкѣ
пѣтемѣ зиче кѣ, дакѣ ленешѣ арѣ фи трѣитѣ ин
цѣриле попзлате де мзлѣи оаменѣ, саѣ ani-
male карнивоаре (sinѣрооазе), де мзлѣ арѣ
фи fostѣ стѣрпитѣ дѣпѣ фага пѣминтзлѣи. Дар пе
d'алѣ парте Натсра ле а датѣ о виадѣ теначе ши
еле потѣ сѣсѣри foarte мзлѣ ши нѣ морѣ.
Еатѣ ачѣеа че рапортѣ деспре ачѣаста натсралистзл
Sonini: врѣндѣ а оморѣ п'знѣ ленешѣ (din спе-
ца Унау), спре а'ми прокѣра пелеа лѣи, м'амѣ
ostenitѣ фѣкиндѣ тоате мижлоачеле носибиле d'алѣ
оморѣ ши п'амѣ пѣтѣтѣ ажнѣе ла знѣ реузлатѣѣ.
Амѣ инчеркатѣ лѣкѣриле челе маѣ крѣде, ин китѣ
алѣ анимал арѣ фи мѣрпит де мзлѣ, дар ленешѣ totѣ
п'а мѣрпитѣ; ин сѣршитѣ немаѣ пѣтѣндѣ ведеа ачѣе-
стѣ барбарие дин парте'мѣ, амѣ плекатѣ акасѣ,
пе киндѣ ачѣстѣ анималѣ мизеравилѣ, плинѣ де
рѣнѣи mortале, totѣ п'а мѣрпитѣ. Натсралистзл Pi-
son зиче: кѣ елѣ инсѣми а фѣкѣтѣ инчеркѣри, дес-
кизиндѣ корпзлѣ знѣи ленешѣ, скогѣндѣ'и интѣсти-
пеле (мацѣле) дин вѣртѣ ши кеарѣ скогѣндѣ'и
инима дин пѣнтѣ, ши кѣ чѣа маѣ маре мѣраре а
вѣзѣтѣ кѣ, анималзлѣ п'а мѣрпитѣ чи кѣ корпзлѣ
(инима) скосѣ дин корпзѣ а бѣтѣтѣ инкѣ ка о жѣ-
мѣтате орѣ, пе киндѣ анималзлѣ фѣрѣ инимѣ а
мишкатѣ пѣчиоареле сале ка знѣ анималѣ амеѣитѣ
дарѣ нѣ ка знѣлѣ рѣнитѣ де моарте.

Дакѣ пе d'о парте, Натсра а кондaмнатѣ
пе ленешѣ ла фѣлѣрими де сѣсѣринѣе, пе d'алѣ
авѣндѣ милѣ де дѣнслѣлѣ иѣ а датѣ несимѣиреа.
Апоѣ киндѣ чѣне-ва нѣ симте дѣрере, дѣререа
нѣ есѣстѣ нѣнтрѣ дѣнслѣлѣ. Фиинѣеле инсѣфлѣѣте
сѣнтѣ фѣрѣчѣите саѣ нефѣрѣчѣите, нѣ нѣмаѣ дѣпѣ кѣтѣ-
ѣимеа де мижлоаче де пѣчѣрѣи, пе каре Натсра
а пѣсѣ ин диспозѣиѣнеа лорѣ, чи ши дѣпѣ гра-
дзлѣ симѣирѣи лорѣ. Знѣ омѣ сѣрпакѣ каре нѣ
симте сѣрѣчѣи, нѣ е нефѣрѣчѣитѣ, пе киндѣ знѣ бо-
гатѣ киндѣ 'ши имѣѣинѣ кѣ п'аре дѣстзлѣ, кѣ иѣ
липсѣите инкѣ чѣва, ачѣстѣ богатѣ естѣ интр'а-
дѣвѣрѣ сѣрпакѣ, нефѣрѣчѣитѣ ши демнѣ де милѣ.
Аша ши анималзлѣ ленешѣ нѣ е нефѣрѣчѣитѣ; фиинд
кѣ симѣивилитатеа лѣи е аша де дѣвилѣ ин китѣ нѣ
симте мизерѣи са. Аша дарѣ импѣрѣѣѣрареа сѣсѣ
пѣмитѣ, кѣ пѣчѣи foamea, пѣчѣи рѣнѣиреа mortале нѣ
омоарѣ кѣрѣндѣ пе ачѣстѣ анималѣ несимѣиторѣ,
тѣрѣе сѣ фиѣ пѣрѣитѣ ка о винѣфачѣре: а На-

тѣрѣи нѣнтрѣ ачѣстѣ анималѣ, алѣтѣ де малпатаѣ
де дѣнса.

Еатѣ кѣм се еспрѣмѣ Buffon, ин рапортзлѣ
мизерѣи анималелорѣ ленешѣ. Де че, зиче елѣ,
сѣ нѣ фиѣ анимале фѣкѣте нѣнтрѣ мизерѣе, киндѣ
ши ин ѣензлѣлѣ зманѣ о маре парте динтр'ин-
сзлѣ естѣ дѣстѣнатѣ де ла пашѣтереа са а тѣри
ин мизерѣе? Маѣ тоате анималеле сѣнтѣ либерѣ,
тѣрѣскѣ фѣрѣ грѣжѣ, 'ши прокѣрѣ лесне тѣрѣзѣин-
ѣеле лорѣ, сѣ вѣкѣрѣ де есѣстинѣа лорѣ, интр'знѣ
кѣвѣнтѣ, сѣнтѣ фѣрѣчѣите; де че сѣ нѣ фиѣ ши интѣре
еле о фиинѣ нефѣрѣчѣитѣ, пе киндѣ сѣнтѣ мзлте ин
спеѣа поастѣрѣ зманѣ?

Воѣаѣорѣи модерни маѣ кѣ сеамѣ пѣринѣзлѣ
де Wied каре а визѣтатѣ patria ленешѣлорѣ,
адекѣ Амерѣка мерѣдионалѣ, ши маѣ кѣ сеамѣ
Brasilia ши Cayenne, зиче ин рапортзлѣ ачѣстѣи
анималѣ, челе зрѣмѣтоаре. Ачѣстѣ анималѣ пѣмитѣ
аколо ин лимба вѣлгарѣ « Ai » кѣчѣи скоате дин тимнѣ
ин тимнѣ о аст-фѣлѣ де стѣрпारे, аре мѣрпимеа
знѣи пѣсѣчѣи; чѣлѣ маѣ маре индивѣдѣ ажнѣе ла
о мѣрпиме де 19 пѣнѣ ла 20 де долѣри; ла
фиѣш-каре пѣчиорѣ аре кѣте 3 знѣри тѣри ши гал-
бене, обрѣзлѣ лѣи е негрѣ, голѣ ши фѣрѣ пѣрѣ,
пѣмаѣ импѣрѣѣѣрзлѣ насзлѣи ши алѣ гѣрѣи аре пѣѣинѣ
пѣрѣи мѣчѣи, пе киндѣ несте totѣ корпзѣ аре дѣоѣ
фѣлѣри де пѣрѣи, адекѣ о стрѣтѣ де жосѣ ка лѣна
ши несте дѣнса пѣрѣи лѣнѣи, тѣри ши де колоаре
чѣнзѣиме. Пе амѣндѣоѣ лѣтѣрѣиле суинѣрѣи мерѣгѣ
ка дозѣ верѣѣи алѣе пѣнѣ ла коадѣ, фѣмелеле
аѣ о колоаре маѣ рошѣоарѣ, аѣ ши дѣоѣ ѣиѣе
ла пѣнтѣ. Ин фиѣ-каре анѣ фѣтѣ нѣмаѣ знѣ пѣзѣѣ
вара, каре сеамѣнѣ мѣмѣи сале адекѣ п'аре
инкѣ сѣсѣ-пѣмителе верѣѣи. Ачѣстѣ пѣзѣѣ, дѣне па-
шѣтере s'агаѣѣ кѣ знѣиѣле сале челе лѣнѣи де пѣрѣи
че се аѣлѣ пе спѣнареа мѣмѣи сале ши се ѣиѣе
аколо, ши аша лѣлѣ поартѣ мѣма пе спѣнаре, пѣ-
тѣтѣндѣнеа кѣ сѣне. Аколо рѣмѣне пѣнѣ че мем-
бреле сале s'аѣ интѣрѣитѣ ка сѣ поатѣ змѣла синѣрѣ.

Ленешѣи каре нетѣрѣкѣ тоатѣ виадѣ лорѣ пе
арборѣи, нѣтѣрѣндѣ-се де сѣрѣнза лорѣ, пѣрѣкѣмѣ
амѣ зѣсѣ маѣ сѣсѣ, dormѣ ши аколо; инсѣ мо-
дзлѣ кѣ каре dormѣ е кѣрѣиосѣ, адекѣ: еѣ dormѣ
интр'о позѣиѣнеа орѣзоналѣ, паралѣлѣ кѣ дѣрѣк-
ѣѣнеа пѣминтзлѣи, ѣииндѣ кѣте пѣтрѣ пѣчиоареле
лорѣ, пѣсе интр'о линѣе. Аѣ о форѣѣ мѣскѣларѣ
маре, де ачѣеа киндѣ имѣрѣѣѣшѣезѣ чѣва, е грѣѣ
а'лѣ скоате дин браѣеле лорѣ.

Sîntǎ felǎrîmî de spece, zna nǎmitǎ Unau are nǎmaî kîte 2 zngîi la fie—kare niçiorǎ, alǎii nǎmîiǎ, leneshî rǎshînoşî, (paresseux hon-teux) aǎ o karne otrǎvitǎ pentrǎ kiîne, darǎ oamenîi o mǎnînkǎ fǎrǎ vǎtǎmare.

Eatǎ istoria achestǎi animalǎ vîzarǎ care seamǎnzǎ la întîia vedere atîtǎ de mǎlǎ kǎ omǎ şîi karne, în raportǎlǎ kǎalitǎzîilorǎ este aşa de departe de dînsǎlǎ, ka cherǎlǎ de nǎmîntǎ, şîi ka lǎkrǎlǎ cherǎ maî îimperfektǎ de cherǎ maî perfektǎ. Parç Natsǎra a vrǎitǎ sǎ fǎkǎ aiçî o karikatǎrǎ omǎlǎi, parç a vrǎitǎ sǎ dea o

lekçîone moralǎ omǎlǎi zikîndǎi: nǎ fîi mîndrǎ de înfǎzîşarea ta esteriolarǎ, kǎçî în privînda achestra nǎ emîi maî vǎnǎ de kîiǎ leneshǎlǎ, animalǎlǎ cherǎ maî derpadatǎ şîi cherǎ maî mîzerabilǎ karne amǎ fǎkǎitǎ. « Arǎ fi bine ka zniî oamenî sǎ profite de lekçîonea achestra, şîi dopeskǎ kǎ çei leneshî çetîndǎ achestra, sǎ nǎ zikǎ eatǎ kǎ sîntǎ în Natsǎrǎ fiînde maî leneshi de kîiǎ noi ». Kǎçî societatea zmanǎ, va avea dreptate aî kon-damna la reçîimǎlǎ (dieta) leneshǎlǎi, adekǎ, la mînkare de frǎnzǎ zskatǎ, karne kredǎ kǎ nǎ le vorǎ plache.

Фокус централ în sîngǎ nǎmîntǎlǎi.

Artikolu 3-lea. Vǎlkani de poroiǎ, sauçele fsmarole şîi raizerere.

Sîntǎ volkanî karne în lokǎ de rîşri de lavǎ, arǎnkǎ poroiǎ: s. e. volkanîi de poroiǎ (volcans boueux) în Iava. Achestǎ provine din kǎz-za firei çei tare a gazelorǎ çe esǎ din volkanî, karne toneskǎ şîi moie nǎmîntǎ şîi aşa lǎ arǎnkǎ afarǎ în vǎkçîi marî, în forma de rǎnoiǎ saǎ poroiǎ negrǎ. Eatǎ çe s'a întîmplatǎ în insǎla Iava, la volkanǎ Galung-Gungû în anǎ 1822. Dǎne zniǎ kǎtremerǎ mare însouitǎ kǎ çrete sǎterano terîbile, a emîi din koastele achestǎi mǎnte kǎimîi marî de anǎ ferbînte, amestekate kǎ niçioasz şîi poroiǎ karne a rǎstǎrnatǎ mǎntele şîi ne çrmǎ s'a vǎrsatǎ neste toatǎ çeara, dǎnz împreçîrǎlǎ achestǎi volkanǎ. În zîlçele de 8 şîi 12 Octombrie 1822, zniǎ nǎmrǎ mare de lokçîtorî eraǎ, orî opǎriçî de achestǎ anǎ ferbînte, orî îngropaçî sǎz grǎmezî de rǎnoiǎ, çe volkanǎlǎ a arǎnkatǎ neste dînşîi. Zniǎ asemenea evenementǎ, s'a întîmplatǎ în anǎ 1772, la marele volkanǎ Parandayan karne, îndatǎ s'a fǎkǎitǎ nevǎzǎitǎ şîi în lokǎ lǎi a emîitǎ zniǎ lakǎ mare de poroiǎ, karne a înekatǎ 40 de sale kǎ toçî lokçîtorîi lorǎ.— În provinçia Quito din Amerîka, toçî vǎlkani arǎnkǎ poroiǎ în lokǎlǎ lavei. Vǎlkǎnǎlǎ Cargauraiço d'akolo, kîndǎ s'a dǎrîmatǎ în anǎ 1698, prefǎkîndǎ-se într'zniǎ lakǎ de poroiǎ, a înekatǎ 29,000 poroane de nǎmîntǎ. La Peru (în Amerîka) asemenea erǎpçîşni de poroiǎ sîntǎ însouite de emîrea nens-meroaselorǎ kǎimîi de neshîi morçîi şîi de alte animale akçatîçe. Kǎtimea achestorǎ neshîi morçîi

arǎnkaçî de vǎlkǎnǎ, este atîta de mare în kîiǎ aǎ împreçîitǎ aerǎlǎ de mǎlte orî şîi a prodǎşǎ akolo boale epidemîçe şîi pestîlençiale. Oamenîi de rîndǎ vǎzîndǎ achestra aǎ zisǎ: kǎ în sîngǎlǎ nǎmîntǎlǎi se prodǎkǎ neshîi ka şîi arǎnkǎ şîi arçîntǎlǎ şîi kǎ vǎlkǎnǎ i—a arǎnkatǎ afarǎ. Darǎ oamenîi de ştiinçe aǎ rǎsitǎ kǎ, achestǎ neshîi provînzǎ din lakçîrile vechinate kǎ nǎmitǎlǎ vǎlkǎnǎ, aflîndǎ-se kǎ dînsǎlǎ kearǎ într'o kom-çnikaçîone sǎteranǎ, anoi printǎr'achestǎ kom-çnikaçîone askçnzǎ s'a strekçratǎ anǎ din lakçîrî în vatǎra volkanǎlǎi, znde saǎ ferǎ neshîi achemîia, şîi pǎ çrmǎ, prin çterea erǎntîvǎ, vǎlkǎnǎlǎ i—a arǎnkatǎ afarǎ împreçînzǎ kǎ anǎ. Eatǎ kǎmǎ s'a esulikatǎ achestǎ fenomenǎ vîzarǎ d'zniǎ vǎlkǎnǎ karne a arǎnkatǎ neshîi spînçî.

Sauçele saǎ vǎlkani de aerǎ. Afarǎ de arǎnkçtǎrî de poroiǎ, karne se fǎkǎ la zniî volkanî nǎmaî prin întîmplare, sîntǎ şîi alte lokçîrî ne nǎmîntǎ foarte deçrptate de vǎlkani aktivî de znde esǎ neînçetatǎ din nǎmîntǎ prin kreçtǎrî felǎrîmî de gaze; orî singǎre, orî amestekate kǎ anǎ şîi kǎ nişte materîi poroiçose, karne sîntǎ arǎnkate printǎr'acheste kreçtǎrî. Acheste lokçîrî se nǎmeskǎ vǎlkani de aerǎ şîi de poroiǎ. Se nǎmeskǎ şîi Sauçe, fiînd-kǎ în acheste fǎside sîntǎ konpînse felǎrîmî de sǎrçrî minerale (sales) şîi într'altete şîi mǎltǎ sare kǎlinarǎ (sare obîçnîitǎ) şîi çînsǎ. Acheste arǎnkçtǎrî prodǎkǎ nişte pidîkçrî konîçe miçîi, karne aǎ ne vîrçîrile lor kraterî miçîi, şîi se aflǎ mǎlte adçnate la zniǎ lokǎ.

În Italia (în dŕkatslŕ de Modena), în Sicilia în Krimea, (la peniensŕla Керчѝ) în provincia Cartagena, în America meridionalŕ, în insŕla Trinidad și în India orientallŕ, sŕ aflŕ asemenea Salze și vulcanѝ de aerŕ.

Fumarole sîntŕ lokŕrѝ ne pŕmintŕ de znde se sŕe ka niŕte kolonŕe d'ŕnŕ vaporŕ alŕŕ și ferbinte, niŕtŕ la o înlŕdime de 10 și 20 de metri, kare fakŕ ŕnŕ sromotŕ mare, prekŕmŕ îlŕ fakŕ vaporѝ kare eŕŕ din kŕtŕpŕŕile znei machine de kafea kindŕ ferbe ana intr'insa. Achestŕ fenomenŕ se întîlneŕte nŕ nŕmai lîngŕ kraterѝ vulkanilorŕ aktivѝ și lîngŕ solfatare (kraterѝ vulkanilorŕ stinŕŕ), çi și în znele lokŕrѝ kalkaroase (vŕroase) foarte denŕtate de vr'o vatrŕ vulkanikŕ: S. e. în marele dŕkats Toscana în Italia, se gŕseŕte kîte 10, 20 și 30 fumarole lîngŕ Monte cerboli, Castel nuova și Monte Rotondo. Achestѝ vaporѝ ferbîndѝ fiîndŕ înkŕkajѝ kŕ diferite acide minerale, de açee aatakŕ și strikŕ petrole çele mai tarѝ, kare le înkonçiorŕ; apoi kindŕ se pŕçeskŕ se kondensŕ, fŕkindŕ—se flŕide și kindŕ kadŕ josŕ, formezeŕ lakŕrѝ de apŕ înkŕkate kŕ felŕrimѝ de acide minerale, și kŕ diferite alte minerale solte (tonite) s. e. çinsŕ, sŕlŕŕ, ferŕ ŕ. ç. l.

Gaižerŕ. Açeastŕ nŕmire însemneazŕ izvoare arŕkŕtoare de apŕ ferbinte. Açeste çabze natŕrale opѝ kŕ sîniŕ toŕŕ d'azna în aktivitate (S. e. Sprŕdelŕ în Karlsbadŕ), opѝ nŕmai din timpŕ în timpŕ (S. e. mŕlte gaižere în Islanda, despre kare amŕ vorbitŕ mai ne larŕŕ în žŕr-

nalŕlŕ Isisŕ, No: 44 din angl trekŕŕŕ), dintre karѝ. çelŕ mai mare kare lŕkreazŕ din žŕmŕtate opŕ în žŕmŕtate opŕ, arŕkŕ o kolonŕ de apŕ ferbinte, avîndŕ ŕn diametrŕ de 18 metre, și înlŕdimea çigantikŕ de 150 niçioare! Açeste ape ferbîndѝ kopindŕ felŕrimѝ de minerale disolte (tonite) mai kŕ seamŕ kalkarŕ și çinsŕ; de açee kindŕ se pŕçeskŕ, denŕne strate de metre vŕroase saŕ çinsoase, prekŕmŕ se vede la Sprŕdelŕ din Karlsbadŕ, kŕ s'a formatŕ în pŕmintŕ împreçîŕŕlŕ lŕŕ, o kŕstŕ (koaja) d'ŕnŕ felŕ de piatrŕ alŕŕ și kolonatŕ kare se întrebîndezŕ la façerea peçetelorŕ, nastŕrilorŕ și altorŕ asemenea sŕvenire de la Karlsbadŕ. Achestŕ Sprŕdelŕlŕ are și o altŕ partikŕlaritate kŕriossŕ, adekŕ: kindŕ arŕkŕ çine—va intr'insŕlŕ vr'o floare, neste kîte—va zile floarea s'a împetritŕ, însŕ nekîmîndŕ nimikŕ din forma ei, çi prekŕm era formatŕ mai nainte este și akŕmŕ, nŕmai kŕ în lokŕ sŕ fie floare este akŕmŕ o piatrŕ, întokmai ka prinçîi din fabŕlele kopilorŕ, kare fiînd 'nkîntajѝ de vrŕjitoare s'aŕ fŕkŕt prinçîi de petre. Açeste obiekte sînt foarte preçizite nentŕr çei çe eraŕ în Karlsbadŕ, fiînd kŕ le adŕçe amînte de Karlsbadŕ, kŕ natŕra sa grandioasŕ, kŕ mŕnçîi çei imenŕŕ de granitŕ, koronînd o vale admirabilŕ în fŕndŕlŕ kŕria este Sprŕdelŕ, kare de alŕtea niŕ de ani, arŕkŕ neînçetatŕ zîsoa și noantea o kolonŕ çigantikŕ de apŕ atîŕ de fierbinte, în kitŕ poate çine—va sŕ fiarŕ akolo o gîlnŕ în pŕdine [minŕte! Negreŕitŕ kŕ Sprŕdelŕ, este zŕlŕ din mirakŕle Natŕrei în Eŕropa!

Комѝникациѝни штиинçifiche Миçѝ.

Аналогиѝ între plante și animale.

Mŕlte çirkonstançe analoçe gŕsimŕ la plante și la animale; noi vomŕ çita açi nŕmai fenomenŕlŕ skîmŕrei žnora organe la animale și la plante. Арборѝ skîmŕŕ fŕnza lorŕ în toçѝ anѝ; animalele mamifere skîmŕŕ perѝ lorŕ în toçѝ anѝ și pŕŕŕile fŕlçîi Toçѝ арборѝ ka și animalele pŕimeskŕ pŕimŕvara împŕçkŕmînte nŕoe. Apoi ploçîi și stejarѝ leapŕdŕ și pamŕŕile çele mai tinere çe aŕ kîntiratŕ ne fiŕŕŕ—kare anŕ; o analogie gŕsimŕ la znele animale: S. e. çerŕ leapŕdŕ koarpele sale ne

fiç—kare anŕ. Žnele din plante S. e. Mestekŕnŕ, Platana și skîmŕŕ mai toatŕ koaja lorŕ întokmai ka znele dintre animale, pelea prekŕm ŕerpŕîi și alte amfibiѝ. Dar арборŕlŕ de Gŕmi în Nŕoa—Olandŕ, kindŕ skîmŕŕ koaja sa toamna, açeastŕ koaje nŕ kade intr'ŕnŕ modŕ ekzalŕ neste toatŕ mŕŕimea арборŕlŕ, çi façe ka арборŕlŕ sŕ se înlŕçîŕeze pŕtatŕ întokmai ka zŕŕ omŕ kare are pŕni ne kopŕlŕ sŕŕ; ealŕ o analogie fŕanantŕ, între animale și veçetale.